Момент для виступу був вибраний обмірковано й слушно. Цього ніхто не міг би заперечити.

Щороку перед святом народ з усієї країни сходився до Єрусалима. І, коли в місті стало відомо, що Ісус наблизився до Єрусалима, весь народ вийшов на стіни міста Йому назустріч.

Люди плакали, обіймались, шаліли од радости, скидали з себе одяг, стелили Йому під ноги, ламали гілля пальми і розтрушували перед Ним на шляху. Дівчата приносили квіти з садів і розкидали їх по камінні вулиць. Флейтисти грали на флейти, сурмачі сурмили і бубнисти, як несамовиті, били в бубни. Тьмяно пахли квіти.

Народ зустрічав свого Месію.

Петро йшов тоді безпосередньо за Ісусом. На лівому бедрі у нього висів короткий дволезий меч. І всі бачили, що він найближчий учень Ісусів, і є Його заступником. І якщо комусь щось треба було від Месії, чи з'ясувати щось неясне в подіях, які відбуваються, чи справа йшла про те, щоб воскресити когось з мертвих або зцілити недужого, усі бачили й розуміли: треба було звертатися спочатку до цього Чорнобородого, що йшов попереду інших.

Ввечері того дня й наступного їх приймали найповажніші люди в місті. Частували найдорожчими винами й годували найвишуканішими стравами. Найгарніші жінки мили їм ноги й мастили дорогими ароматами.

З найвіддаленіших кутків країни надходили все нові й нові юрби народу, збудженого чутками про Месію. Іще ніколи не збиралося так багато народу в Єрусалим на свято Пасхи, як того року. Народ заповнив усі майдани, усі ринки в місті, і з вулиць доносилися, як глухе гуркотіння моря, радісні крики. Народ вітав Ісуса, обітованого пророками Месію.

... Петро підійшов з келіхом до Хоми, спитав:

— Чому ти не п'єш, Хомо? Хіба ти не радієш, бачачи, як народ вітає Ісуса?

Але Хома з сумнівом похитав головою:

— Я не вірю в народ!.. Сьогодні вони кричать "Слава! Слава!", а завтра вони кричатимуть: "Розіпни, розіпни!". Сьогодні вони бачать в Ісусі Сина Божого, а завтра ганьбитимуть і зневажатимуть Його. Ось уже в'януть квіти, розтоптані під ногами.

Він нахилився, підніс з долівки зім'яту троянду й обережно розправив ніжні її пелюстки.

Юда підтримав Хому. Він теж був тієї думки, що не можна покладатися на настрій народу.

— Слід знайти шляхи, щоб домовитися з духівництвом! — сказав Юда. — Навіщо вигукувати на кожному кроці: "Ісус — Син Божий!" і дратувати цим духівництво?.. Розуміється, це гарне агітаційне гасло, щоб впливати на маси, але не слід давати приводів закидати нам, що воно йде від нас.

Він був хитрий, цинічний і обережний.

Дуже обережно й дуже обачно він натякнув, що, мовляв, Ісус уже відіграв Свою ролю.

— Не можна, — твердив Юда, — приносити справу в жертву шанолюбству однієї особи! Для чого Ісус робить такі безглузді речі, як, наприклад, коли Він кличе народ зруйнувати храм і обіцяє за три дні відбудувати його, ще величніший і ще прекрасніший?.. Це звучить бучно і може впливати на деякі руїнницькі, анархічно настроєні прошарки

народу, але це, зрештою, лише химери, порожні слова, заяви безвідповідальної людини. Тим часом вони хвилюють Синедріон і збурюють духівництво проти нас.

— Ісус, — закінчив Юда, — ідеаліст. Він непрактична людина. Він повинен одійти вбік і поступитися місцем реальним політичним, практичним людям, що здібні тверезо зважувати становище речей.

Петро газардово сперечався з ним. Для нього авторитет Ісусів був священний і непорушний. Він уперто відстоював свою думку:

— Як скаже Вчитель!

Але Ісус не сказав нічого. Він лишався всі ті дні замислений, заглиблений у Себе.

На відповідь Він сказав, сповнений тиші:

— Я прийшов у світ, щоб творити волю Отця, що послав Мене!

І безмежна покора звучала в Його словах.

Вони одійшли, Юда знизав плечима:

— Ви бачите! Це ні до чого. Даремно було звертатися до Нього. Він — пророк. Він — Син Божий, ми ж — люди! Прості, звичайні люди. Ми повинні діяти самі, без Нього, на власний розсуд і на власну відповідальність!

Між учнями постав розбрат. Власне, позначилося три погляди: одні твердили, що треба діяти, як і давніш, спираючись на народ; інші воліли розпочати переговори з Синедріоном; треті взагалі з самого початку не сподівалися на успіх.

Петро зірвав голос, виступаючи з промовами на майданах з дахів будинків перед народом. Та з кожним днем ентузіазм юрби спадав, кількість слухачів помітно зменшувалася, а духівництво все виразніш і виразніш опановувало становище.

Юда почав шукати шляхів для згоди. Але дуже швидко стало відомо, що Синедріон не хоче вести жадних переговорів, доки не буде виконана головна, попередня умова. Цією умовою було:

— Видати Ісуса!

Сьогодні, нарешті, Юда наважився зробити цей крок…

* * *

Схиливши голову, немов побоюючись удару, немов чекаючи, що хтось підбіжить, штовхне й викине його геть, як викидають з хати надвір гидкого пса або брудну ганчірку, Юда вийшов з кімнати.

Він вийшов боком, принижено пригнувшись, але з тим же камінним, застиглим виразом обличчя, такий же непроникливий і замкнений, яким він лишався завжди.

Як і завжди, червоним полум'ям палало руде волосся його клинкуватої бороди, і тільки постійна, приготована для кожного люб'язна, послужлива посмішка не кривила на цей раз тонких його прикушених губ.

Коли, сколихнувшись, дверна запона знову застигла нерухомими згортками, всі відчули, ніби невимовно тяжкий тягар ліг на серце.

Приголомшені люди сиділи за довгими столами у великій горниці, вибіленій перед святами. В кімнаті ще почувався їдкий пах свіжого вапна.

Було ясно: момент загибелі наблизився. Усе втрачено. Більше не було віри. Зникла сподіванка!..

В чотирикутне віконце знадвору дув холодний нічний вітер.

Було ясно: ті, що сподівалися врятувати себе, спішили зректися. В останній момент, якою завгодно ціною, бодай ціною крови, воліли купити собі можливість жити.

Перший порушив мовчання Петро. Різкий, поривчастий, він вибухнув гнівом, обуренням, жалем. Він скаржився, благав, запевняв, клявся. Він раптом схилився і з пристрасним поривом, побожно, немов у храмі свиток тори, поцілував край ризи Ісусової.

В його голосі дзвеніла урочиста впевненість. Він говорив про себе. Він говорив про свою вірність.

Хай усі покинуть Його, Ісуса, тільки він, Петро, лишиться вірним Йому до кінця! Тільки він не продасть, не зрадить, не зречеться Його! Він ладен іти з Ним разом на голод, на вигнання, навіть на смерть!

Він, Петро, — камінь! Він лишиться твердий, як камінь.

Ісус дивився на цього рвучкого чоловіка, немов бачив його вперше, і мовчав. Мовчав довго! І дивився замислено крізь Петра, в глибину, за стіни горниці, в ніч, за межі землі, в космічні простори, де зорі рухалися по одвіку усталених колах. Ніби в напруженій тиші, що панувала в цій кімнаті, Він прислухався до небесної музики сфер.

Потім обережно урвав мовчання і неквапливо сказав:

— Правдиво кажу тобі, Петре, ще сьогодні півень не проспіває тричі, як ти тричі зречешся Мене!

Бо Ісус, якого в народі звали Христом, знав уже, що немає межі зречення для тих, що досі називали себе Його учнями.

І в словах Його, вимовлених голосом, повним утоми, не було докору, була тільки полинна гіркість і сум.

Петро збентежено, якось ніби нерішуче, ніби трохи боязко, озирнувся. Після того, що сказав Учитель, він боявся дивитися в вічі іншим. Він страждав від сорому й приниження!.. Та всі сиділи нерухомо, заглиблені в себе, віддавшись кожен почуттю відчаю, для якого не було слів, переживаючи в собі нещастя, що вже наблизилось.

Ніхто не зважив на слова, що знищували. Тільки в очах Хоми — так, принаймні, здалось йому, — він ухопив уїдливий вогник насмішки.

Обурення прокинулося в ньому. Він ладен був вилити на Хому потік обвинувачень, але стримався. Не час був у цей момент розпочинати сварку перед лицем Учителя. Ні, був не час.

Треба було поспішати.

Скільки треба часу Юді, щоб пройти звідсіля до архиєрейського двору, зібрати слуг і повернутись?.. Щохвилини могли ввійти вартові й заарештувати всіх як змовників, що хотіли зробити Ісуса царем.

Лишатися було необережно. Треба йти, сховатись. Треба зникнути. Може, на певний час, але може, й назавжди.

Виходили поодинці. З тривогою вдивлялися в темряву. Затримуючи подих, прислухалися до чорного мовчання ночі.

В нерівному світлі зірок ішли вузькою кам'янистою стежкою крізь пітьму, і камінці, зриваючися з-під ніг, з глухим гуркотом скочувалися вниз.

Попереду йшов Ісус. За Ним учні. Останніми йшли Хома, Іоан і Петро.

Між ними не було вже віри. Жаден не довіряв іншому. Петро найбільше з усіх не довіряв Хомі. Більше Хомі, ніж Юді.

Юда був приязний і балакучий. У нього було багато справ, і все ж таки він охоче провадив час у гурті. Він ніколи не відмовлявся почастувати або позичити обола, коли в Петра його бракувало, щоб купити собі вина або хліба, піти до лазнички або передати дружині, яка лишилась у дрібному рибальському сільці на березі Генісаретського озера.

Юда ніколи не спинявся перед найсміливішими планами щодо Ісуса і при цьому не відокремлював Ісуса й Петра. Сяючи червоною борідкою, вилискуючи приязною посмішкою, він охоче нагадував слова, що їх тричі повторив Ісус, звертаючись до Петра: "Паси вівці мої!".

І це було до вподоби Петрові.

Щоправда, коли б сьогодні хтось нагадав про це Петрові, він з обуренням рішуче заявив би, що він завжди з огидою ставився до приязної посмішки Юди, завжди ненавидів солодкаву його послужність, і якщо їх і бачили разом, коли вони вдвох пили вино й їли овечий сир, то це він робив тільки для того, щоб не спускати ока з Юди, в якому він від самого початку вчував зрадника.

І Петро, говорячи так, примружив би очі, хитро поглядаючи на співрозмовника з-під чорних навислих брів. Він щиро вірив би в сказане і здавався б собі дуже, дуже обачним, проникливим і надзвичайно обережним.

Він був людиною прямих слів, безпосередніх почуттів і несподіваних вчинків. Був людиною примхливих настроїв, діючи під впливом хвилини.

Хома був цілковитою йому протилежністю. Був стриманий і лишався завжди осторонь. Коли Петро палав, сповнений любови й подиву до Ісуса, відданий, здивований, вражений, Хома не виявляв жадного почуття, жадної зворушености. Нічого, окрім сумніву. І це дратувало Петра.

Ісус творив чудеса. Усе неможливе було для Пророка можливим. Усе нездійсненне — здійсненним. Ісус перетворив воду на вино, воскрешав мертвих, зціляв прокажених, виліковував кровоточивих жінок, сліпим повертав зір, розслабленим наказував встати і йти. Криві від народження переставали кульгати, сліпі прозрівали, розслаблені підводилися й ішли.

Ісус учив істини, розповідав притчі, повчав народ. Весь народ у Галилеї вірив в Ісуса як в пророка, Месію, царя, Сина Божого.

Тільки Хома не вірив. У нього не було наївної й щирої, по-дитячому радісної, безпосередньої віри, як у Петра.

Замість славити, він перевіряв. Замість дивувалися, перепитував. Зіставляв. З'ясовував. Розшукував свідків. Домагався од зціленого кривого, щоб він довів, що він справді був кривий, а від сліпого — що він справді ніколи не бачив.

Лишаючись у їх гурті, Хома тільки вносив дух недовір'я, сіяв сумнів, одне слово — плекав нездорові настрої.

Оце й сьогодні: якщо серед них ще й могли бути спільники Юди, передусім це Хома, сповнений невіри, сумнівів і вагань, ніколи не сталий і непевний.

З Хомою треба було бути обережним.

Вони йшли стежкою вгору. Йшли мовчки, й мовчання гнітило Петра. Останній ішов Іоан, улюблений учень Ісусів. Він ішов, похитуючись, знеможений, і зідхав.

Петро затримався і, обнявши за плечі Іоана, пошепки сказав йому на вухо:

— Хома — зрадник! Він спільник Юди. Він теж продасть нас! Що ти радиш?

— Скажи йому, що ти думаєш про нього!..

І Петро зробив так, як йому сказав Іоан. Він прискорив кроки й наздогнав Хому.

Торкнувшись рукою, намацуючи в пітьмі, Петро спитав:

— Хомо, це ти?

— Я!

— Я хочу тобі щось сказати!

Петро тепер ішов щільно поруч з Хомою, наблизивши своє обличчя до нього. Од швидкої ходи він тяжко дихав.

Од Петра пахло вином і овчиною, яку він накинув на себе, як в холодні весняні ночі роблять у горах чабани.

— Скажи мені, що ти думаєш з приводу того, що сталося між Ісусом та Юдою? Що ти думаєш про Юду?

Хома тільки відхилився від Петра й відповів йому:

— Не знаю!

— Не знаєш?

— Ні, не знаю! Ще не знаю, Петре! Я мушу ще поміркувати! Так, так, я мушу ще зважити.

— Зважити?.. — спалахнув Петро. — Хіба, — вигукнув він з обуренням, — ще можна тут зважувати? Тут може бути тільки: або, або!

Але Хома лишився спокійний.

— Тихше, Петре, тихше! Ти кричиш, хоч і не знаєш, чи не стежать за нами архиєрейські слуги, щоб забрати нас, якщо Юда справді пішов до Синедріону, щоб видати нас.

— Ти його спільник!

— Ні, я не спільник його! — заперечив Хома.

— Ти його спільник! Ти вже тому його спільник, що ти вагаєшся! — уперто повторив Петро.

— Вагаюсь? Хай буде так. Ось тільки ти ніколи не вагався! Ні, ти не вагаєшся, — додав Хома. — Ти дієш. Ти зараз дієш так, а через хвилину інакше. Сьогодні ніхто не може передбачити, як ти зробиш завтра!

— Ти кажеш неправду!

— Я кажу правду, бо я знаю тебе. Я знаю тебе краще, ніж ти сам себе.

Хома на мить спинився і тоді замислено сказав:

— Я волію знати, щоб не помилятись. Я мушу знати, щоб стати на чийсь бік. Для мене не існує особистого.

— А для мене існує особисте! — з притиском зауважив Петро. — А ти… ти…

Він знизив голос і сказав пошепки:

— Ти не віриш в Ісуса.

І тоді, запалюючись, вигукнув:

— Ісус — Син Божий!

І розірвав сорочку на грудях.

Хома не відповів нічого.

Він підвів зір вгору і, рухаючи губами, прошепотів слова молитви.

Ніч була холодна, і він змерз. Здригаючись від холоду й тремтячи, він щільніше загорнувся в плащ.

Він думав. Чи не має цей несамовитий хаотичний Петро рації? Може, й справді він не вірить? Але, якщо він не вірить, то чому ж він іде разом з іншими, з Ісусом, разом з ним же, таким бурхливим і рвучким Петром, іде вперед назустріч своїй хисткій і непевній долі і, може, навіть назустріч своїй загибелі?

І чи може, думав Хома далі, людина одночасно мати дві віри? Чи може вона вірити й не вірити разом?

* * *

Ісус молився насамоті в глибині саду.

Учні збились купкою, розгублені, поглинені одчаєм, боязкі, сповнені тривоги. Вони трусились, може, від холоду, може — від страху.

Вони дійшли до межі й агонізували.

Дехто, поборений утомою, заснув. Дехто, сидячи навкарачки, куняв, байдужий, чекаючи на загибель, як люди, засуджені на страту. Дехто безсило плакав.

Розмовляли пошепки.

Говорив Петро. Він радив, якщо їх викриють, чинити опір.

— Народ, побачивши таку наругу з Ісуса, повстане! Це буде сиґналом до повстання в усій країні. Кажу вам, народ лишається на нашому боці. Брехун той, хто каже інакше. Ми повинні були закликати народ до повстання ще того самого дня, як Ісус увійшов до Єрусалима. Та серед нас були зрадники! Серед нас були слабкодухі, що з самого початку не вірили в нашу перемогу й розкладали нас з середини своєю невірою й сумнівами.

І всі розуміли, що мовилося про Хому.

Хома мовчав. Він сидів на пласкому камені, охопивши коліна руками. Довкола була пітьма. Сліпими очима він вдивлявся в нічну темряву.

— Ти віриш у силу, Петре! — сказав він з докором.

— А ти не віриш? — знущаючись, спитав Петро. — Так ти ні в що не віриш. Та чи віриш ти, бодай, в свою невіру?

— Я не вірю ні в силу, ні в перемогу силою! — сказав Хома.

Він провів язиком по сухих спрагнілих губах.

— Я не вірю ні в силу, ні в хитрощі. Ти поклав сподіванку на боротьбу і помилився; Юда — на згоду, й він теж помилиться, як і ти… Юда пішов домовлятись. Я не вірю, що, зофірувавши Ісуса, ми чогось досягнемо абож врятуємо себе. Юда хитрий, але вони хитріші за нього. Вони скористаються з нього, а тоді його викинуть, як викидають на смітник зужиту ганчірку.

І тоді, відповідаючи на запитання, на закид в невіру, він сказав:

— Я вірю, тільки не в силу й хитрощі, а в безсилля!

Петро глухо заворушився, як потривожений ведмідь у своєму лігві. Усе, що казав цей Хома, дратувало його.

— Ти кажеш безглузді речі, Хомо! Ти кажеш те, що не може мати й не має жадного сенсу. Безсилля? — зауважив він іронічно. — Ти ще ніколи не казав такого!

— Оце кажу! Ти вірив у перемогу, і віра твоя не справдилася. Я ж ладен вірити в поразку.

— Чи не вважаєш ти нас за дурнів чи за безглуздих дітей, Хомо, що ти кажеш нам таку нісенітницю?

— Це не нісенітниця! — похитав головою Хома. — Це істина!.. Це правдива наша віра в Ісуса. Лише тепер, коли ми знищені й знеможені, коли нас чекає смерть, ми наблизилися до перемоги.

З люттю, роздираючи груди нігтями, Петро вигукнув:

— Навіщо ти мучиш нас, Хомо? Ми страждаємо, а ти роз'ятрюєш нам наші рани. Ти пальці вкладаєш нам у рани наші й тішишся з того! Іди од нас! Іди, ми нічого не зробимо тобі, але я прошу тебе, йди! Не випробовуй мого терпіння, Хомо! — з погрозою, хрипким голосом застеріг його Петро. — Аджеж ти знаєш мене!

— Так, я знаю тебе, Петре! Я знаю, ти, Петре, завжди вірив в Ісуса, царя й сина Давидового. Ну, а тепер, коли Ісуса візьмуть і поведуть, і розіпнуть Його на хресті, що лишиться тоді тобі від віри твоєї? Тобі не буде в що вірити.

І між ними постало мовчання. Між ними не було вже віри.

Петро завагався.

— Ще не все втрачено. На ранок ми підемо до народу, що прийшов святкувати Пасху до Єрусалима, ми розійдемось по країні, ми підемо до Галилеї. Ми скажемо: "Годі слів!", і ти побачиш: ми ще переможемо. Народ ще вірить у свого Месію-Царя!

— Ні, — заперечив Хома, — я не вірю в Ісуса-Царя. Наша віра в Ісуса — віра в Ісуса розіп'ятого. Переможе Розіп'ятий; зневажений здобуде царство.

— Ти блазнюєш, Хомо! Це страх затьмарює твою думку!..

І Петро підвівся і випростався. І, випроставшись, побачив те, чого вони не помітили досі.

Скрізь, з усіх боків, по схилах гори, за кущами, в глибині дерев, наближаючись, миготіли вогні. Крик застиг на губах...

Пронизаний нестерпним болем, Петро кинувся до Ісуса, що молився.

— Учителю, нас викрили! Нас ідуть узяти!

І, здригаючись од плачу, він упав до ніг Ісусових. Ісус схилився до його голови і легко торкнув долонею його волосся, немов це був дотик метелика.

В середині вогняного кола, що звужувалося, стояли Ісус і Його учні.

Старший із слуг наблизився до них і, тикаючи смолоскипом кожному в обличчя, спитав:

— Чи не ти Ісус, що називаєш себе царем юдейським?

— Ти кажеш! — відповів Ісус.

Брудно вилаявшись, він почав скручувати шворкою Йому руки.

Коли Петро побачив таку ганьбу, таку наругу, він не витримав. Він витяг зі згорток свого одягу схований меч і змахнув над головою слуги. Той встиг відхилити голову, і це врятувало його. Інші слуги вирвали в Петра меч, кинули на землю й били.

* * *

Великий чотирикутник архиєрейського двору був повний люду. Змагаючись проти пітьми, похмуро чадили смолоскипи. Палало розкладене багаття.

З Ісуса зірвали одяг. На Нього накинули червоне дрантя, в зв'язані руки встромили ломаку, на голову одягли вінець з тернових колючок.

Холодний вітер сік оголене тіло. Мотузки вп'ялися в тіло, і пальці обдулися, посиніли й набрякли. Краплини крови стікали по щоках.

Люди з юрби, що оточували Ісуса, підходили, вклонялися Йому, як цареві, й били Його по щоках. Кожен намагався перевищити іншого в знущанні.

З голосним реготом зустрічала юрба кожну витівку й дико ревла:

— Осанна, осанна! Слава цареві! Слава синові Давидовому, що прийшов нас визволити!

Хома, звертаючись до Іоана, прошепотів:

— Чи не в цьому приниженні вища велич? Чи не в цій ганьбі відкривається щира істина царства Ісусового?

Іоан з жахом і подивом поглянув на Хому і не відповів нічого. Здавалося, Хома марив. Та й чи могла людина витримати цей жах і не збожеволіти?!.

Петро лишався в сутінках. Він тримався осторонь від інших учнів, уникаючи, щоб його бачили вкупі. Це було небезпечно.

Глухе поневіряння гнітило його. Мертвий, сліпий відчай заволодів ним. Овчину свою він загубив десь там на горі, і тепер тремтів од пронизливого холоду.

Він нерішуче підійшов до багаття і, витягнувши руки, почав гріти на вогні свої скоцюрблені від холоду пальці. Поруч нього стояла чорнява дівчина, одна з служниць архиєрейських, що теж підійшла до багаття погрітись. Поглянувши на Петра, вона сказала:

— Чи не тебе я бачила в гаю на горі?

Але Петро, не зводячи зору з золотавих іскор, що перескакували по хмизу, відповів: — Ні!

Він ледве ворушив померзлими губами.

— Ні? — перепитала дівчина. — А мені здається, що ти саме той учень Назареянина, що обрубав мечем вухо нашому Малхові.

І після того додала:

— Тебе теж треба судити і розіп'яти, як і цього Назареянина. Бо ти злочинець.

Петро похмуро заперечив удруге:

— Ні, я не був там, я був увесь час тут!

А тоді суворо глянув на цю малу, чорняву причепливу дівчину і гнівно сказав:

— Я людина побожна і не маю нічого спільного з бузувірами. Я непорушне виконую закон!

Він свято вірив у те, що зараз сказав.

— О, о! Чи ж ти не брешеш? Бо я бачила тебе так само й тоді, коли цей Назареянин входив до Єрусалима. Так, так! Я добре пригадую тепер твою бороду і меч при бедрі. Ти ще йшов безпосередньо за Назареянином, попереду інших, і в тебе був гордий вигляд.

Страх, липкий і огидний, з непереможною силою прокинувся в ньому. Нудота підступила під горло. Біль стиснув серце.

Він більше не бачив полум'я, що палало перед ним. Він відчув слабкість. Підкошувались ноги. Йому здавалося, що він пливе.

— У тебе добра фантазія, дівчино! — криво посміхнувся Петро. — Тобі нічого не варто оббрехати ні в чому не повинну людину. Алеж я ніколи нічого спільного не мав з Назареянином!

І він збирався вже поклястись, виголосити найбільшу, найстрашнішу клятву на себе, на дітей і на батьків своїх, як у цей час заспівали півні, провіщаючи ранок.

І тоді — тільки тоді! — згадав Петро слова Ісуса, що Він їх сказав за вечерею:

— Правдиво кажу тобі, Петре, ще півень не проспіває сьогодні тричі, як ти тричі зречешся Мене!

І Петро підвів очі з вогню і глянув довкола себе. Уже згасли на небосхилі зірки, і зблідло небо. Повітря, втративши свою чорноту, посиніло.

І Петро зустрівся поглядом з Хомою, що стояв поблизу нього, і в його погляді він прочитав біль і скорботу. І він бачив, як губи рухалися в Хоми. Він молився. За себе? За Ісуса? За нього?

І тоді в нього промайнула згадка, що не цей, не Хома, якого він підозрював у зраді, зрікся сьогодні Ісуса, а він, Петро. Але він не відчув жадного сорому. Ним володів тепер тільки жах.

Рожевою смужкою жевріло небо на сході.

Починався день, день, в який розп'яли Ісуса.